

ANALIZA PRAVNOG I INSTITUCIONALNOG OKVIRA
KOJI REGULIRA STUDENTSKU **PRAKSU**
I PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE

Naslov: Analiza pravnog i institucionalnog okvira koji regulira studentsku praksu i preporuke za unapređenje

Za izdavača: Udruženje Prava za sve i UG Budućnost

Autorica: Mr Maja Mirković

Tehnička obrada i dizajn: Adijata Bilanović

Sarajevo, mart 2021. godine

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Europske unije. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Udruženja Prava za sve i UG Budućnost i ne predstavlja nužno stajalište Europske unije.

LISTA SKRAĆENICA

HEA BiH	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
HEA RS	Agencija za visoko obrazovanje Republike Srpske
CIP BiH	Centar za informiranje i priznavanje dokumenata
EU	Europska unija
F BiH	Federacija Bosna i Hercegovina
FMON	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
FMRSP	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
FMP	Federalno ministarstvo pravde
KS	Kanton Sarajevo
MCP BiH	Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine
MON KS	Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo
MNRVOID RS	Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informacijsko društvo Repulike Srpske
RS	Republika Srpska
Odluka o minimalnim standardima	Odluka o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosne i Hercegovine
Odluka o studentskoj/stručnoj praksi PFSA UNSA	Odluka o studentskoj/stručnoj praksi za studente dodiplomskog univerzitetskog studija prava – I ciklus studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu
OZVO BiH	Okvirni zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine
Pravila studiranja UNSA	Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrirani, stručni i specijalistički studijna Univerzitetu u Sarajevu
Pravila studiranja UNIBL	Pravila studiranja na I i II ciklusu studija Univerziteta u Banja Luci
Pravilnik o studentskoj praksi IUS	Pravilnik o studentskoj praksi Internacionalnog univerziteta u Sarajevu
Pravilnik o ugovoru o studiranju na UNSA	Pravilnik o bitnim elementima ugovora o studiranju za studente koji studiraju u skladu s bolonjskim sistemom na fakultetima/akademijama Univerziteta u Sarajevu
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
Standardi i normativi	Standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo
Statut PF UNIBL	Statut Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci
Statut UNSA	Statut Univerziteta u Sarajevu

ZFMDOFU F BiH	Zakon o federalnim ministarstvima i drugim organima federalne uprave Federacije Bosne i Hercegovine
ZMDOU BiH	Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine
ZODOUUO KS).	Zakon o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo
ZOR F BiH	Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine
ZOR RS	Zakon o radu Republike Srpske
ZORUI BiH	Zakon o radu u institucijama BiH
ZRU RS	Zakona o republičkoj upravi
ZVO KS	Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo
ZVO RS	Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske
ZOV F BiH	Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine
ZVO RS	Zakon o volontiranju Republike Srpske

SADRŽAJ

Uvod.....	1
Metodologija izrade pravne analize.....	2
Međunarodni standardi u oblasti visokog obrazovanja.....	2
Pravni i institucionalni okvir BiH u oblasti visokog obrazovanja.....	4
Pravni i institucionalni okvir F BiH u oblasti visokog obrazovanja.....	6
Pravni i institucionalni okvir visokog obrazovanja u KS i pitanje studentske prakse.....	7
5.1 Studentska praksa na pojedinim visokoškolskim ustanovama u KS.....	9
Pravni i institucionalni okvir RS u oblasti visokog obrazovanja i pitanje obavljanja studentske stručne prakse.....	12
6.1 Studentska praksa na pojedinim visokoškolskim ustanovama u RS.....	12
Pregled relevantnih odredaba radnog zakonodavstva BiH uz kratak osvrt na entitetske zakone o volontiranju.....	13
Pregled relevantnih odredaba radnog zakonodavstva BiH uz kratak osvrt na entitetske zakone o volontiranju.....	13
Preporuke.....	17
Literatura.....	19

UVOD

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta „Studentskom praksom brže do posla“, koji za opći cilj ima reformu visokog obrazovanja prema standardima Europske unije (u daljem tekstu: EU) i omogućavanje studentima da steknu obrazovanje koje im pruža praktične vještine potrebne na tržištu rada u BiH. U okviru ovog projekta je potpisan sporazum između akademske i poslovne zajednice u ERSE mreži (Edukacija – Reforma – Sigurnost – Egzistencija), čime je ozvaničen početak suradnje predstavnika akademske zajednice, poslovne zajednice, studentskih asocijacija i organizacija civilnog društva s ciljem uvođenja redovne studentske prakse, čime se želi doprinijeti većem zapošljavanju, kao i ostanku mladih u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH).¹

U sadržajnom smislu, ova publikacija se naslanja na stručne publikacije „Mapiranje studentske prakse u BiH“, „Studentska praksa u zemljama Europske unije: Prijedlog modela za BiH“, te „Smjernice i silabusi za provođenje studentske prakse u BiH“, koje su prethodno objavljene u okviru istog projekta.

Ova analiza obuhvata pregled relevantnih pravnih propisa koji reguliraju pitanje studentske stručne prakse na različitim nivoima nadležnosti i implementacije, te za cilj ima da ponudi konkretna rješenja za izmjene i dopune postojećih pravnih propisa kao i donošenje novih pravnih propisa koji će regulirati detaljnije ovo pitanje.

¹ <http://fmon.gov.ba/Obavjest/Pregled/473> [11. 3. 2021.]

1. Metodologija izrade pravne analize

Sama analiza se sastoji iz sedam dijelova. Prvi dio sadržava sumarni pregled najvažnijih međunarodno-pravnih standarda koji se odnose na oblast visokog obrazovanja. U drugom dijelu, predmet analize su važeći propisi koji uređuju oblast visokog obrazovanja na nivou BiH, uz kratak osvrt na ustavni osnov, opis institucionalnog okvira, te analizu strateških dokumenata iz oblasti obrazovanja. U trećem dijelu analize, ukratko je obrađen pravni okvir visokog obrazovanja u Federaciji Bosne Hercegovine (u daljem tekstu: F BiH), uz navođenje podzakonskih akata koji reguliraju obavljanje studentske stručne prakse na nivou F BiH. Nadalje, u četvrtom dijelu, detaljno su obrađene odredbe pozitivnog zakonodavstva koje regulira oblast visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo (u daljem tekstu: KS), a koje se odnose na studentsku praksu/praktičan rad studenata, uz analizu relevantnih podzakonskih akata, kao i provedbenih akata pojedinih visokoškolskih ustanova koje djeluju na području KS. U petom dijelu je obrađen pravni i institucionalni okvir Republike Srpske (u daljem tekstu: RS) koji regulira pitanje obavljanja stručne studentske prakse. U šestom dijelu je dat pregled relevantnih odredaba iz oblasti pozitivnog radnog zakonodavstva BiH, uz kratak osvrt na entitetske zakone o volontiranju, uz navođenje njihovih sličnosti i razlika. Sedmi dio sadržava konkretne preporuke i prijedloge za izmjene i dopune zakonskih i podzakonskih akata.

Sobzirom na potrebu razumijevanja svih nedostataka važećeg pravnog i institucionalnog okvira koji regulira pitanje obavljanja stručne studentske prakse, neophodno je bilo primijeniti teorijsko-pravnu i pozitivno-pravnu metodu. Imajući u vidu da je nužno predložiti izmjene zakonskih i podzakonskih akata, ukazala se potreba za korištenjem analitičke metode.

Kada su u pitanju očekivani rezultati ovog istraživanja, osnovna zamisao jeste pružanje solidne osnove za cilj daljeg zagovaranja promjena pravnog okvira reguliranja studentske stručne prakse, donošenja relevantne legislative, kao i izmjene postojećih politika u ovoj oblasti.

2. Međunarodni standardi u oblasti visokog obrazovanja

Pravo na obrazovanje predstavlja jedno od elementarnih ekonomskih i socijalnih prava, koje je kao takvo utvrđeno čitavim nizom međunarodnih dokumenata i instrumenata za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Kada je riječ o međunarodnim standardima u oblasti visokog obrazovanja, potrebno je spomenuti, prije svega, **Konvenciju o priznavanju kvalifikacija visokoškolskog obrazovanja u europskoj regiji Vijeća Europe i UNESCO**, poznatiju kao **Lisabonska konvencija**,² zatim **Sorbonsku deklaraciju**,³ te

² Lisabonska konvencija postavlja zahtjev da se pri priznavanju diploma mora ispitati da li postoje suštinske razlike između programa za koji je izdata diploma i odgovarajućeg programa u instituciji u kojoj se traži nostrifikacija/priznavanje. Lisabonska konvencija je otvorena za potpisivanje 11.4.1997. godine, a stupila je na snagu 1.2.1999. godine. BiH je potpisala ovu Konvenciju 17.7.2003. godine, a ratificirala ju je 9.1.2004. godine. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/165/signatures> [10.3.2021.] Tekst Lisabonske konvencije je dostupan na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f2c7> [11.3.2021.]

³ Sorbonska deklaracija je potpisana 25.5.1998. godine od strane ministara četiri zemlje: Francuske, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Italije. Potpisivanjem Sorbonske deklaracije, potpisnice su se obavezale na podsticanje zajedničkog referentnog okvira, što za cilj ima poboljšanje izvanjskog priznavanja i olakšavanja mobilnosti studenata, kao i mogućnosti zapošljavanja. Tekst Sorbonske deklaracije je dostupan na: <http://www.ehea.info/page-sorbonne-declaration-1998> [10.3.2021.]

naposljetku, **Zajedničku deklaraciju europskih ministara obrazovanja**, poznatu kao **Bolonjska deklaracija**.⁴

Potrebno je naglasiti da je BiH postala potencijalna država kandidatkinja za pridruživanje EU nakon sastanka Europskog vijeća u Thessalonikiju u junu 2003. godine. Osnovni izvor iz kojeg proističe obaveza BiH da izvrši usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravnim propisima EU je **Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju**⁵ (u daljem tekstu: SSP).⁶

Kada su u pitanju pravni propisi EU u oblasti visokog obrazovanja, najvažniji su: Komunikacija Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o obnovljenom programu EU-a za visoko obrazovanje,⁷ Direktiva 2005/36/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća o priznavanju stručnih kvalifikacija⁸, Direktiva (EU) 2016/801 Europskog parlamenta i Vijeća o uvjetima ulaska i boravka državljana trećih zemalja u svrhu

istraživanja, studija, osposobljavanja, volonterstva, razmjena učenika ili obrazovnih projekata, i obavljanja poslova au pair⁹, Uredba Komisije (EU) br. 317/2013 o izmjeni priloga uredbama (EZ) br. 1983/2003, (EZ) br. 1738/2005, (EZ) br. 698/2006, (EZ) br. 377/2008 i (EU) br. 823/2010 u pogledu međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja¹⁰, Delegirana uredba Komisije (EU) br. 253/2013 o izmjeni Priloga II. Uredbi (EU) br. 692/2011 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu prilagodbi nakon revizije Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED) u pogledu varijabli i raščlamba koje je potrebno dostaviti¹¹, Uredba Komisije (EU) br. 1175/2014. o provedbi Uredbe (EZ) br. 452/2008 Europskog parlamenta i Vijeća o izradi i razvoju statistike o obrazovanju i cjeloživotnom učenju u vezi sa statistikama o sudjelovanju odraslih u cjeloživotnom učenju i o stavljanju izvan snage Uredbe Komisije (EU) br. 823/2010¹², Uredba (EU) br. 1288/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća o

⁴ Njeni konkretni ciljevi su: - prihvatanje sistema lako prepoznatljivih i usporedivih stepena, uvođenje sistema prepoznatljivih i usporedivih akademskih stepena, a unapređenje zapošljavanja europskih građana i postizanja međunarodne konkurentnosti europskog sistema visokog obrazovanja, - uvođenje Dodatka diplomi (Diploma Supplement), - prihvatanje sistema zasnovanog na dva glavna ciklusa - preddiplomskom (Bachelor) i diplomskom (Master), a prvi ciklus mora trajati najmanje tri godine, - uvođenje bodovnog sistema ECTS = European Credit Transfer System – Europski sistem za prijenos bodova (kredita) - koji je moguće postizati i van visokoobrazovnog sistema, posebno kroz cjeloživotno obrazovanje (LLL), - unapređenje mobilnosti studenata, nastavnika, istraživača i osoblja, - unapređenje europske saradnje u osiguravanju kvalitete i - unapređenje europske dimenzije u visokom obrazovanju. Vidjeti: Informacija o historijatu bolonjskog procesa sa pregledom relevantnih dokumenata, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Sektor za visoko obrazovanje, april 2011., str. 9., dostupno na: http://www.fmon.gov.ba/Upload/Ostalo/1624453a-556c-46f3-b1ea-2926cdba1a1c_informacija_o_historijatu_Bolonjskog_procesa_april_2011.pdf [10.3.2011.] Tekst Bolonjske deklaracije je dostupan na: https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf [11.3.2021.]

⁵ Zamijenio je Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, koji je bio na snazi od 1.7.2008. godine. Vidjeti više: <https://www.dei.gov.ba/bs/stabilization-agreement> [10.3.2021.]

⁶ SSP Europskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i BiH, s druge strane potpisan je u Luksemburgu 16.6.2008. godine, a stupio je na snagu 1.6.2015. godine. SSP zahtijeva od BiH, kao i od ostalih zemalja Zapadnog Balkana, da pristupi efikasnom usklađivanju i provedbi čitavog korpusa pravnog naslijeđa EU (EU acquis-a) koji je nastajao tokom proteklih šest decenija. Vidjeti: Šta predstavlja Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju?, str. 1., dostupno na: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2016/05/BCS-factsheet-Stabilisation-and-Association-Agreement.pdf> [12.3.2021.]

⁷ Komunikacija Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o obnovljenom programu EU-a za visoko obrazovanje, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0247&from=EN> [13.3.2021.]

⁸ Direktiva ^{2005/36/EZ} Europskog Parlamenta i Vijeća od 7.9.2005. o priznavanju stručnih kvalifikacija, dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:02005L0036_20200424&from=EN [12.3.2021.]

⁹ Direktiva (EU) ^{2016/801} Europskog parlamenta i Vijeća od 11.5.2016. o uvjetima ulaska i boravka državljana trećih zemalja u svrhu istraživanja, studija, osposobljavanja, volonterstva, razmjena učenika ili obrazovnih projekata, i obavljanja poslova au pair, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0801&from=HR> [13.3.2021.]

¹⁰ Uredba Komisije (EU) br. ^{317/2013} od 8.4.2013. o izmjeni priloga uredbama (EZ) br. ^{1983/2003}, (EZ) br. ^{1738/2005}, (EZ) br. ^{698/2006}, (EZ) br. ^{377/2008} i (EU) br. ^{823/2010} u pogledu međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja – Tekst značajan za EGP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0317&from=HR> [13.3.2021.]

¹¹ Delegirana uredba Komisije (EU) br. ^{253/2013} od 15.1.2013. o izmjeni Priloga II. Uredbi (EU) br. ^{692/2011} Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu prilagodbi nakon revizije Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED) u pogledu varijabli i raščlamba koje je potrebno dostaviti - Tekst značajan za EGP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0253&from=HR> [13.3.2021.]

¹² Uredba Komisije (EU) br. ^{1175/2014} od 30.10.2014. o provedbi Uredbe (EZ) br. ^{452/2008} Europskog parlamenta i Vijeća o izradi i razvoju statistike o obrazovanju i cjeloživotnom učenju u vezi sa statistikama o sudjelovanju odraslih u cjeloživotnom učenju i o stavljanju izvan snage Uredbe Komisije (EU) br. ^{823/2010} Tekst značajan za EGP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1175&from=HR> [13.3.2021.]

uspostavi programa „Erasmus+“: programa Unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport i stavljanju izvan snage odluka br. 1719/2006/EZ, 1720/2006/EZ i 1298/2008/EZ¹³.

3. Pravni i institucionalni okvir BiH u oblasti visokog obrazovanja

Odredba čl. II. tač. I. Ustava BiH utvrđuje da će BiH i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Odredba čl. II. tač. III podtač. I) Ustava BiH eksplicitno navodi da sva lica na teritoriji BiH uživaju ljudska prava i slobode, što uključuje i pravo na obrazovanje.

U institucionalnom smislu, kada je riječ o visokom obrazovanju, najvažniji organ na nivou BiH je Ministarstvo civilnih poslova BiH (u daljem tekstu: MCP BiH), čije su nadležnosti određene Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave BiH¹⁴ (u daljem tekstu: ZMDOU BiH), pa je tako odredbom čl. 15. st. 2. tač. 3. ZMDOU BiH propisano da je MCP BiH nadležno za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordinacije

aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu u području nauke i obrazovanja. Važnu ulogu ima i Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH (u daljem tekstu: HEA BiH), koja je osnovana Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju BiH¹⁵ (u daljem tekstu: OZVO BiH), te su njene nadležnosti propisane odredbom čl. 48. OZVO BiH.¹⁶ Također, potrebno je spomenuti i Centar za informiranje i priznavanje dokumenata (u daljem tekstu: CIP BiH), koji je također ustanovljen OZVO BiH, čije su nadležnosti utvrđene odredbom čl. 45. OZVO BiH.¹⁷

OZVO BiH utvrđuje organizaciju visokog obrazovanja u BiH, odgovornost nadležnih vlasti u ovoj oblasti, ustanovljava tijela za provođenje zakona i međunarodnih obaveza BiH, te način osiguravanja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja.¹⁸ Trenutno su u Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova u BiH, koji predstavlja službenu evidenciju o akreditiranim visokoškolskim ustanovama u BiH i čije vođenje je u nadležnosti HEA BiH, upisane 32 visokoškolske ustanove.¹⁹

¹³ Uredba (EU) br. 1288/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća od 11. 12. 2013. o uspostavi programa „Erasmus+“: programa Unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport i stavljanju izvan snage odluka br. 1719/2006/EZ, 1720/2006/EZ i 1298/2008/EZ. Tekst značajan za EGP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1288&qid=1497351786625> [13. 3. 2021.]

¹⁴ („Službeni glasnik BiH“, br. 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13 i 19/16)

¹⁵ („Službeni glasnik BiH“, br. 59/07, 59/09)

¹⁶ Odredba čl. 48. OZVO propisuje da je HEA BiH nadležna za: utvrđivanje jasnih, transparentnih i pristupačnih kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i donošenje normi kojima se određuju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja; - utvrđivanje kriterija za izbor domaćih i međunarodnih stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta i daju preporuke o akreditaciji visokoškolskih ustanova; - davanje preporuka o kriterijima i standardima ministarstvu RS, kantonalnim ministarstvima i BD BiH za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova, te za prestrukturiranje studijskih programa; - davanje preporuka o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa; - davanje preporuke o najnižim školarinama za sve studente na akreditiranim visokoškolskim ustanovama, s ciljem usklađivanja najnižih školarina na cijeloj teritoriji BiH; - davanje savjeta o politici rada i razvoja ministarstvu RS, kantonalnim ministarstvima i BD BiH; - davanje savjeta i informacija o pitanjima iz svoje nadležnosti zainteresiranim strankama; - utvrđivanje standarda kvaliteta, analizu kvaliteta, davanje preporuka za otklanjanje nedostataka kvalitete studija i visokoškolskih ustanova; - predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim organizacijama za kvalitet u visokom obrazovanju; - predlaganje općih smjernica i kriterija na osnovu kojih se iz budžeta institucija BiH mogu dodjeljivati sredstva visokoškolskim ustanovama za naučnoistraživački rad; - donošenje pravilnika i drugih akata iz svoje nadležnosti.

¹⁷ Čl. 45. OZVO BiH propisuje da je CIP BiH nadležan za: informiranje i priznavanje u oblasti visokog obrazovanja; koordiniranje i međunarodnu razmjenu akademskog osoblja, studenata i programa u oblasti visokog obrazovanja; predstavljanje BiH u međunarodnim projektima u oblasti visokog obrazovanja iz svoje nadležnosti; kroz međunarodne mreže centara za informacije (mreže ENIC/NARIC) pruža informacije visokoškolskim ustanovama u BiH u vezi sa stranim visokoškolskim ustanovama i programima kao osnov za priznavanje stepena i diploma za dalje školovanje na visokoškolskim ustanovama u BiH i predstavlja BiH u tim mrežama; daje obavještenje i mišljenje o stranim stepenima i diplomama u BiH s ciljem nastavka školovanja na visokoškolskim ustanovama u BiH; daje savjete i informacije o pitanjima iz svog djelokruga stranama sa zakonitim interesom; u skladu s Lisabonskom konvencijom i njenim pratećim dokumentima, donosi preporuke ministarstvu RS, kantonalnim ministarstvima i BD BiH o priznavanju diploma stečenih van BiH s ciljem zaposlenja, nastavka obrazovanja i ostvarivanja drugih prava koja proističu iz stečene kvalifikacije.

¹⁸ Čl. 1. OZVO BiH

¹⁹ Dostupno na: http://hea.gov.ba/akreditacija_vsu/Default.aspx [9. 3. 2021.]

Važno je spomenuti i **Odluku o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u BiH**²⁰ (u daljem tekstu: Odluka o minimalnim standardima), koja propisuje da visokoškolska ustanova periodično evaluira nastavni plan i program, nastavni proces, stepen realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog osoblja, te povratne informacije koristi za inoviranje i unapređenja istog.²¹

Prema strateškom dokumentu koji nosi naziv **Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godine**,²² kao jedan od prioriteta je utvrđena povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja, pri čemu je utvrđeno da je neophodno uspostaviti konsultativne konzorcije na svim visokoškolskim ustanovama (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, privredne komore, i dr.) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve.²³

Navedeni cilj bi se trebao implementirati u vremenskom periodu 2016. – 2026. godine, pri čemu su kao učesnici u implementaciji prioriteta navedeni Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva rada i zapošljavanja, ministarstva finansija, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, lokalne vlasti, šira javnost.²⁴

Prema Informaciji o implementaciji Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godine za 2018. godinu, **tadašnje Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS nije dostavilo podatke o implementaciji Prioriteta**.²⁵

Od strateških dokumenata donesenih na nivou BiH potrebno je spomenuti i **Strategiju razvoja nauke u BiH za period 2017. – 2022. godine**, čiji su ciljevi, *inter alia*, povećanje finansijskih izdvajanja javnog i privatnog sektora u BiH za područje nauke i tehnologije na bazi kratkoročno i dugoročno definiranih prioriteta i planova, kao i osiguranje kontinuirane podrške inovativnosti, transferu tehnologija, te komercijalizaciji i primjeni naučnih dostignuća te reinvestiranje u industrijsko istraživanje u određenom broju sektora.²⁶

Primjer reguliranja studentske prakse u institucijama BiH predstavlja Instrukcija Ureda Koordinatora za reformu javne uprave Vijeća Ministara BiH²⁷, koja regulira postupanje ovog tijela po zahtjevima za obavljanje studentske prakse u Uredu. Obavljanje studentske prakse u Uredu može se odobriti studentu ukoliko je studentska praksa utvrđena kao obaveza nastavnim planom i programom fakulteta i ukoliko je oblast studija kompatibilna sa djelokrugom rada Ureda. Nadalje, obavljanje studentske prakse odobrava koordinator na osnovu uvida u zahtjev i procjene raspoloživih resursa i kapaciteta Ureda

²⁰ („Službeni glasnik BiH“, br. 100/11, 6/19)

²¹ Vidjeti ².1. Kriteriji za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa, ⁹. Kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa, Tačka ⁹.2.

²² Vidjeti Odluku o usvajanju prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period ^{2016.} – ^{2026.} godine. („Službeni glasnik BiH“, ^{35/16})

²³ *Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period ^{2016.} – ^{2026.} godine*, juli ^{2015.}, Prioritet br. ^{3.}, str. ^{8.}, dostupno na: http://www.mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-strate%C5%A1ki/Prioriteti,b.pdf [^{9.3.2021.}]

²⁴ *Ibid.*, str. ^{19.}

²⁵ *Informacija o implementaciji Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period ^{2016.} – ^{2026.} godine za ^{2018.} godinu*, decembar ^{2018.}, str. ^{2.}, dostupno na: http://www.mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-strate%C5%A1ki/Informacija_o_implement_Prioriteta_za_razvoj_visokog_obrazovanja_za__^{2018.}_godinu.pdf [^{9.3.2021.}]

²⁶ *Strategija razvoja nauke u BiH ^{2017.} – ^{2022.} – revidirani okvirni dokument*, str. ^{6.} – ^{7.}, Vijeće ministara BiH, septembar ^{2016.}, dostupno na: <http://www.sluzbenovine.ba/page/akt/aKohz4nh78h77t85FLQx8=> [^{9.3.2021.}]

²⁷ Instrukcija Ureda Koordinatora za reformu javne uprave Vijeća Ministara BiH, dostupno na: <https://parco.gov.ba/wp-content/uploads/2016/09/Instrukcija-o-postupanjima-po-zahjevima-za-obavljanje-studentske-prakse-u-UKRJU.pdf> [^{8.3.2021.}]

neophodnih za obavljanje studentske prakse. Ured na zahtjev studenta izdaje potvrdu o obavljenoj studentskoj praksi na temelju individualnog programa rada. Omogućavanje obavljanja studentske prakse Uredu ne stvara obavezu bilo kakvog oblika novčane naknade studentim

4. Pravni i institucionalni okvir F BiH u oblasti visokog obrazovanja

Odredba čl. II. 2. st. 1. tač. m) Ustava F BiH²⁸ utvrđuje da sve osobe na teritoriji F BiH uživaju, *inter alia*, **pravo na obrazovanje**. U skladu s odredbom čl. III. 4. tač. b) Ustava F BiH, utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja je u **isključivoj nadležnosti kantona**.

Najvažniji organ na nivou F BiH u oblasti obrazovanja je **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke** (u daljem tekstu: FMON), čiji je djelokrug rada uređen odredbom čl. 15. **Zakona o federalnim ministarstvima i drugim organima federalne uprave F BiH**²⁹ (u daljem tekstu: ZFMDOFU F BiH). Tako je propisano da FMON obavlja upravne, stručne i druge poslove utvrđene zakonom koji se odnose na koordiniranje planiranja i aktivnosti, između ostalog, u oblasti visokog obrazovanja, implementacije bolonjskog procesa, naučno-istraživačkog rada na unapređenju odgojno-obrazovnog rada, đачkog i studentskog standarda, razvoja naučno-istraživačke djelatnosti, koordiniranja naučno-istraživačkih i

istraživačko-razvojnih aktivnosti, te razvoja naučno-istraživačkih organizacija.

Od strateških dokumenata u oblasti visokog obrazovanja donesenih na nivou F BiH potrebno je spomenuti **Strateške pravce razvoja visokog obrazovanja u F BiH od 2012. do 2022. godine „Sinergija i partnerstvo“**, koji kao jedan od strateških ciljeva definira **promociju i podršku visokoškolskim ustanovama – nastava i studenti**, što, pak, **podrazumijeva, podizanje svijesti i senzibilizacija čitavog društva za društvo znanja**.³⁰ Kao područja koja treba unaprijediti s ciljem promocije društva zasnovanog na znanju, izdvaja se poboljšanje fleksibilnosti i jačanje obrazovnog sistema, uključujući bolje veze između univerziteta i poslovnog svijeta.³¹

Vlada F BiH je donijela **Uredbu o uvjetima i načinu obavljanja studentske prakse u organima državne službe F BiH**³² (u daljem tekstu: Uredba o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH), kojom se uređuju uvjeti za obavljanje studentske prakse u organima državne službe F BiH, planiranje i obavljanje studentske prakse i izvještavanje o obavljenoj studentskoj praksi.³³

Odredba čl. 2. st. 1. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH definira studentsku praksu kao *„praktični rad studenata, bez naknade, a radi stjecanja praktičnog znanja i primjene stečenog znanja sa studija u praksi.“* Obavljanje studentske prakse je ograničeno na studente visokoobrazovnih

²⁸(„Službene novine FBiH“, br. 1/94 - Amandman I, 13/97 - Amandmani II-XXIV, 13/97 - Amandmani XXV-XXVI, 16/02 - Amandmani XXVII-LIV, 22/02 - Amandmani LVI-LXIII, 52/02 - Amandmani LXIV-LXVII, 52/02 - Amandmani LXVIII-LXXXVII, 63/03 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/04 - Amandmani XCV-CII, 20/04 - Amandmani CIII i CIV, 33/04 - Amandman CV, 72/05 - Amandman CVI, 71/05 - Amandmani CVI-CVIII, 88/08 - Amandman CIX),

²⁹ („Službene novine F BiH, br. 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 i 48/11)

³⁰ Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u F BiH od 2012. do 2022. godine „Sinergija i partnerstvo“, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Mostar, decembar 2012., str. 22., dostupno na: http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/9fef4cd0-f57a-4b51-aaa0-aaeaddda601_Strate%C3%A1ki%20pravci%20razvoja%20visokog%20obrazovanja.pdf [9.3.2021.]

³¹ *Ibid.*, str. 23.

³² („Službene novine F BiH“, br. 16/15)

³³ Čl. 1. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

ustanova u kojima je studentska praksa obavezan dio nastavnog plana i programa rada sa studentima.³⁴ Kada je riječ o planiranju studentske prakse, odredba čl. 3. st. 1. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH propisuje da visokoškolska ustanova organu državne službe dostavlja pismeni zahtjev sa iskazanim potrebama za obavljanje studentske prakse najkasnije do 31.12. tekuće godine za iduću godinu.³⁵ Organ u suradnji sa visokoškolskom ustanovom donosi Plan obavljanja studentske prakse, koji je usklađen s nastavnim planom i programom visokoškolske ustanove i nadležnosti organa,³⁶ te sadrži: broj studenata za obavljanje studentske prakse, trajanje studentske prakse, raspored održavanja kao i druga pitanja značajna za obavljanje studentske prakse u organima.³⁷

Studenti u organima državne službe obavljaju studentsku praksu uz nadzor voditelja studentske prakse kojeg imenuje rukovoditelj organa državne službe,³⁸ a koji održava kontakt sa mentorom i prati obavljanje studentske prakse u skladu s Planom obavljanja studentske prakse.³⁹ Student na praksi je dužan obavljati praksu na način kako je to utvrđeno planom studentske prakse i u suradnji sa voditeljem studentske prakse,⁴⁰ te je tokom prakse dužan

poštivati propisane radne i sigurnosne mjere organa u kojoj se obavlja studentska praksa.⁴¹

5. Pravni i institucionalni okvir visokog obrazovanja u KS i pitanje studentske prakse

Isključiva nadležnost kantona u oblasti obrazovanja u F BiH u praksi znači da postoji deset kantonalnih ministarstava u čijoj nadležnosti je, između ostalog, resor visokog obrazovanja. S obzirom na to da KS predstavlja univerzitetski centar BiH, u kojem, pored Univerziteta u Sarajevu, koji predstavlja najstariji javni univerzitet u BiH, djeluju i četiri privatne visokoškolske ustanove,⁴² fokus će biti stavljen na pitanje uređenosti studentske prakse u KS. **Zakonodavna rješenja utvrđena u KS mogu poslužiti kao primjer i za ostale kantone u F BiH.**

Nadležni organ u oblasti visokog obrazovanja u KS je **Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS** (u daljem tekstu: MON KS), čiji je djelokrug rada propisan odredbom čl. 15. **Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija KS**⁴³ (u daljem tekstu: ZODOUUO KS). Ustavni sud F BiH je, odlučujući po zahtjevu Premijera F BiH za ocjenu ustavnosti postupka donošenja Zakona o izmjenama i dopunama ZODOUUO KS, utvrdio da

³⁴ Čl. 2. st. 2. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

³⁵ Čl. 3. st. 2. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

³⁶ Čl. 3. st. 3. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

³⁷ Čl. 3. st. 4. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

³⁸ Čl. 5. st. 1. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

³⁹ Čl. 5. st. 2. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

⁴⁰ Čl. 6. st. 1. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

⁴¹ Čl. 6. st. 2. Uredbe o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH

⁴² To su Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (Sarajevo School of Science and Technology - SSST), Internacionalni univerzitet u Sarajevu (International University of Sarajevo – IUS), Internacionalni Burč Univerzitet (International Burch University – IBU) i Visoka škola „Američka škola za ekonomiju“

⁴³ („Službene novine KS“, br. 2/2012 – prečišćen tekst, 41/2012, 8/2015, 13/2017 i 50/2020)

navedene izmjene nisu u suglasnosti s Ustavom F BiH, jer postupak donošenja Zakona o izmjenama i dopunama ZODOUO KS nije proveden u skladu s Poslovníkom Skupštine KS⁴⁴-Drugi prečišćeni tekst.⁴⁵

Kada su u pitanju strateški dokumenti od značaja za oblast visokog obrazovanja doneseni na nivou KS, bitno je spomenuti **Strategiju razvoja KS do 2020. godine**. U Strategiji se ističe, između ostalog, da „*u nastavnim i studijskim programima, pored njihove neaktualnosti u odnosu na tražnju na tržištu rada, nema dovoljno edukacije iz oblasti poduzetništva, niti aktivnog odnosa učenika i studenata u obavljanju praksi ili volonterskog rada i predstavljanja svojih radnih sposobnosti budućim poslodavcima.*“⁴⁶

Oblast visokog obrazovanja u KS je uređena **Zakonom o visokom obrazovanju KS**⁴⁷ (u daljem tekstu: ZVO KS).⁴⁸ Odredba čl. 54. st. 1. ZVO KS propisuje da se, kod utvrđivanja studijskog programa, vodi računa da studij bude usklađen sa Strategijom razvoja visokog obrazovanja i potrebama profesionalnog sektora, na nivou najnovijih naučnih spoznaja i na njima temeljenih znanja i vještina te usporediv s akreditiranim programima visokoškolskih ustanova u regiji i/ili svijetu. Odredba čl. 55. st. 2. ZVO KS utvrđuje, nadalje, da nastavni planovi i programi podliježu evaluaciji, izmjenama i dopunama najmanje jedanput po isteku trajanja ciklusa studija u kojem se realizira studijski program.

U kontekstu reguliranja studentske stručne prakse, odredba čl. 57. st. 5. ZVO KS propisuje da je

visokoškolska ustanova obavezna, kroz realizaciju nastavnog procesa, pripremiti studente za poslove koje će studenti moći obavljati na osnovu dodijeljene diplome i na kojima će primjenjivati znanja, vještine i kompetencije stečene tokom studija, **pri čemu je obavezna osigurati da se u okviru prvog ciklusa studija odnosno integriranog studija nastavni proces realizuje kao praktična nastava** i to u obimu od najmanje 30 ECTS kredita, a što će se preciznije urediti općim aktom visokoškolske ustanove na koji prethodnu suglasnost daje MON KS. U vrijeme pisanja ove analize, ovakav akt nije bio donesen na Univerzitetu u Sarajevu.

Nadalje, odredba čl. 57. st. 6. ZVO KS propisuje da je **visokoškolska ustanova/organizacijska jedinica dužna tokom studija osigurati da se u nastavni proces uključi odgovarajuće praktično osposobljavanje studenata**, navodeći *exempli causa* rad u laboratoriji, industrijsku praksu, praktikum, rad na terenu, izradu završnih radova kroz suradnju sa privrednim i širim društvenim okruženjem, kao i druge oblike praktičnog osposobljavanja kojim se razvijaju znanja, vještine i kompetencije studenata. Odredba st. 7. istog člana definiše obavezu JU Službe za zapošljavanje KS, Privredne komore KS te Udruženja poslodavaca KS da surađuju s visokoškolskim ustanovama radi pribavljanja informacija i osiguranja mogućnosti za realizaciju praktične nastave kod pravnih subjekata u javnom i privatnom sektoru. Radi izvršenja ovih obaveza, **visokoškolska ustanova je dužna zaključiti sporazum sa JU Službom za zapošljavanje KS,**

⁴⁴ („Službene novine KS“, br. 41/12, 15/13, 47/13, 47/15, 48/16, 9/20 i 14/20)

⁴⁵ Odluka Ustavnog suda F BiH br. U-56/20 od 24.2.2021. godine. Vidjeti: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/neustavan-zakon-na-osnovu-kojeg-su-nastala-nova-ministarstva-u-sarajevu/210309125> [9.3.2021.]

⁴⁶ *Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine – Prijedlog*, Zavod za planiranje razvoja KS, august 2016. godine, str. 29. dostupno na: https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/strategija_razvoja_ks_do_2020.pdf [9.3.2021.]

⁴⁷ („Službene novine KS“, br. 33/17, 35/20 i 40/20)

⁴⁸ Čl. 1. ZVO KS propisuje da ZVO KS uređuje obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja; opća pitanja u vezi sa osnivanjem, organizacijom, finansiranjem, upravljanjem i rukovođenjem visokoškolskim ustanovama; djelatnost i uslovi za obavljanje djelatnosti u oblasti visokog obrazovanja; prava i obaveze nadležnih organa u oblasti visokog obrazovanja; način osiguranja kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja; organizacija studija, prava i obaveze studenata, uvjeti za stjecanje diploma i drugih javnih isprava; statusna pitanja akademskog osoblja, kao i naučni i umjetnički razvoj i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području KS.

Privrednom komorom KS te Udruženjem poslodavaca KS, s tim da je moguće zaključiti sporazum i s drugim pravnim subjektima na području BiH.⁴⁹ Prema Izvještaju o radu i finansijskom poslovanju JU „Službe za zapošljavanje KS“ Sarajevo za period 1.1. do 31.12.2018. godine, navedeno je da postoji Sporazum o suradnji između Univerziteta u Sarajevu i ove Službe,⁵⁰ te da su njime utvrđene oblasti suradnje između strana potpisnica s ciljem unapređenja nastavnog i istraživačkog procesa zajedničkim djelovanjem.⁵¹ Nadalje, odredba čl. 59. st. 3. ZVO KS propisuje da se **praktični rad i stručna praksa mogu organizirati i realizirati kao sastavni dio nastave u prostorijama visokoškolske ustanove/ organizacijske jedinice ili na mjestu njihove realizacije odnosno u nastavnoj bazi visokoškolske ustanove/ organizacijske jedinice.**

Standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području KS⁵² (u daljem tekstu: Standardi i normativi) utvrđuju kriterije koje je neophodno ispuniti za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području KS, kao i druga pitanja relevantna za uspostavu i osiguranje sistema kvaliteta u visokom obrazovanju.⁵³ Odredba čl. 10. st. 4. Standarda i normativa definira praktičnu nastavu kao „*stručnu praksu potrebnu za stjecanje praktičnih znanja, vještina i kompetencija u zavisnosti od specifičnosti studijskog programa.*“

⁴⁹ Čl. 57. st. 8. ZVO KS

⁵⁰ Predmetni Sporazum je zaključen dana 19. 12. 2018. godine.

⁵¹ Izvještaju o radu i finansijskom poslovanju JU „Službe za zapošljavanje KS“ Sarajevo za period 1.1. do 31.12.2018. godine, mart 2019., str. 50., dostupno na: https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/izvjestaj_sluzba_zaposljavanje_2018.pdf [8. 3. 2021.]

⁵² Dostupno na: <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/propisi/standardi-i-normativi-za-obavljanje-djelatnosti-visokog-obrazovanja-na-0> [11. 3. 2021.]

⁵³ Čl. 1. st. 1. Standarda i normativa

⁵⁴ Hebib, M.: *Izazovi i perspektive reforme visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, Fondacija Centar za javno pravo, str. 7. Vidjeti također: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/domljan-trebaju-nam-dva-zakona-o-visokom-obrazovanju-drzavnim-univerzitetima-ukinuti-skolarine/210126021> [10. 3. 2021.]

⁵⁵ *Principi i mjere djelovanja Vlade KS 2021. – 2022. – Ekspoze premijera, Dodatak: Sporazum o prioritetima skupštinske većine u Kantonu Sarajevo u mandatu 2018. – 2022.*, str. 23., dostupno na: https://vlada.ks.gov.ba/sites/vlada.ks.gov.ba/files/ekspoze_edin_forto_21.pdf [10. 3. 2021.]

⁵⁶ Senat Univerziteta u Sarajevu je na 25. redovnoj sjednici održanoj 28. 11. 2018. godine donio Odluku o donošenju Statuta Univerziteta u Sarajevu broj: 01_1093_3/18. Statut Univerziteta u Sarajevu, kao i njegove izmjene i dopune su dostupni na: <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/propisi/statut-univerziteta-u-sarajevu-0> [11. 3. 2021.]

⁵⁷ Čl. 195. st. 2. tač. l) Statuta UNSA

U akademskoj javnosti postoje stavovi prema kojima je **potrebno usvajanje dva zakonska propisa - Zakona o visokom obrazovanju i Zakona o Univerzitetu u Sarajevu.**⁵⁴ Ovo je utvrđeno i kao jedna od kratkoročnih mjera koju je neophodno implementirati prema Sporazumu o prioritetima skupštinske većine u KS u periodu 2021. – 2022.⁵⁵

5.1 Studentska praksa na pojedinim visokoškolskim ustanovama u KS

Statut Univerziteta u Sarajevu⁵⁶ (u daljem tekstu: Statut UNSA) je od strane Senata Univerziteta u Sarajevu, te, u smislu odredbe čl. 31. st. 1. ZVO KS, predstavlja osnovni akt Univerziteta kao visokoškolske ustanove, kojim se uređuje organizacija, način rada, upravljanje, rukovođenje i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti visokoškolske ustanove. Odredba čl. 135. st. 1. Statuta UNSA definira studijski program kao „*praktično provodiv skup informacija, pravila i uputstava za realizaciju konkretnog studija na jednoj ili više organizacijskih jedinica Univerziteta*“, pri čemu ovaj dokument, između ostalog, obavezno sadrži podatke o strukturi i ukupnom obimu praktične nastave i praktičnog osposobljavanja studenata.⁵⁷ Čl. 153. st. 1. Statuta UNSA propisuje da je organizacijska jedinica obavezna, kod predlaganja i realizacije studijskih programa prvog ciklusa studija i studijskih programa

integriranog studija, **osigurati da se praktični vidovi nastave i praktično osposobljavanje studenata izvode u obimu od najmanje 30 ECTS bodova.** Odredba st. 2. istog člana navodi *exempli causa* šta se podrazumijeva pod praktičnim vidom nastave i praktičnim osposobljavanjem studenata, pri čemu je ova odredba po svojoj suštini gotovo istovjetna odredbi čl. 57. st. 6. ZVO KS. Odredba st. 5. istog člana određuje da se praktični rad i stručna praksa mogu organizirati i realizirati kao sastavni dio nastave u prostorijama organizacijske jedinice ili na mjestu njihove realizacije, odnosno u nastavnoj bazi organizacijske jedinice i prostorijama drugih institucija sa kojima organizacijska jedinica ima potpisan sporazum o suradnji. **Dijelom praktičnog rada podrazumijeva se i izvođenje terenske nastave za studente kojima je predviđena nastavnim planom i programom.** Odredba st. 6. istog člana Statuta UNSA propisuje istu obavezu kao i odredba čl. 57. st. 8. ZVO KS, s tim da ovaj propis daje mogućnost potpisivanja ovakvog sporazuma **Univerzitetu ili organizacijskoj jedinici.** Odredbe o praktičnoj nastavi i praktičnom osposobljavanju studenata preciznije se utvrđuju općim aktom Univerziteta, na koji prethodnu suglasnost daje MON KS, što je identično obavezi sadržanoj u odredbi čl. 57. st. 5. ZVO KS.⁵⁸ Odredba čl. 154. st.1. utvrđuje da se u nastavnim bazama mogu realizirati praktični rad, stručna praksa i drugi vidovi praktičnog osposobljavanja studenata utvrđeni studijskim programom, s tim da se ovo pitanje preciznije utvrđuje sporazumom između organizacijske jedinice i ustanove koja ima status nastavne baze.⁵⁹ Identičnu odredbu sadrži i čl. 18. st. 6. i st. 7. **Pravila studiranja za I, II ciklus**

⁵⁸ Čl. 153. st. 8. Statuta UNSA

⁵⁹ Čl. 154. st. 2. Statuta UNSA

⁶⁰ Senat Univerziteta u Sarajevu je na ^{23.} redovnoj sjednici održanoj ^{12.} ^{10.} ^{2018.} godine donio Odluku o donošenju Pravila studiranja za prvi, drugi ciklus studija, integrirani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu broj: ^{01-1098/18.} Dostupno na: <https://www.unsa.ba/sites/default/files/dodatak/2018-11/Pravila%20studiranja%20UNSA.pdf> [^{11.} ^{3.} ^{2021.}]

⁶¹ Čl. 34. st. 6. Statuta Univerziteta u Sarajevu

⁶² Čl. 34. st. 7. Statuta Univerziteta u Sarajevu

⁶³ Dostupno na: <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/propisi/pravilnik-o-bitnim-elementima-ugovora-o-studiranju> [^{11.} ^{3.} ^{2021.}]

⁶⁴ Odluka o studentskoj/stručnoj praksi za studente dodiplomskog univerzitetskog studija prava – I ciklus studija Naučno-nastavnog vijeća Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu od ^{13.} ^{11.} ^{2019.} godine, dostupno na: <https://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/11/Odluka-studentska-strucna-praksa.pdf> [^{10.} ^{3.} ^{2021.}]

studija, integrirani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu⁶⁰ (u daljem tekstu: Pravila studiranja UNSA).

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu je osnovna nastavna klinička baza za fakultete Grupacije medicinskih nauka Univerziteta.⁶¹ **Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH** je nastavna baza za organizacijske jedinice Univerziteta koje u svojim nastavnim planovima i programima imaju sadržaje za čije uspješno izvođenje su relevantni njeni resursi.⁶² Pravila studiranja odredbom čl. 19. st. 2. tač. l) propisuju da studijski program u vidu dokumenta obavezno sadrži strukturu i ukupan obim praktične nastave i praktičnog osposobljavanja studenata.

Nadalje, odredba čl. 5. st. 2. tač. b) **Pravilnika o bitnim elementima ugovora o studiranju za studente koji studiraju u skladu s bolonjskim sistemom na fakultetima/akademijama Univerziteta u Sarajevu**⁶³ (u daljem tekstu: Pravilnik o ugovoru o studiranju na UNSA) propisuje da se u ostale obaveze fakulteta/akademije Univerziteta u Sarajevu, između ostalog, spada osiguranje da se tokom studija u nastavni proces uključi **odgovarajuće praktično osposobljavanje studenta**, kao što je to propisano odredbom čl. 57. st. 6. ZVO KS.

Naučno-nastavno vijeće Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu je donijelo **Odluku o studentskoj/stručnoj praksi za studente dodiplomskog univerzitetskog studija prava – I ciklus studija**⁶⁴ (u daljem tekstu: Odluka o

studentskoj/stručnoj praksi PFSA UNSA). Odredba čl. 2. st. 1. Odluke o studentskoj/stručnoj praksi PFSA UNSA propisuje da se u okviru I ciklusa studija nastavni proces realizira kao praktični i stručni rad studenata u obimu od 30 ECTS bodova, pri čemu se praktično i stručno osposobljavanje studenata i ciklusa vezuje za izborne predmete⁶⁵ te pozitivno-pravne predmete studijskog programa od druge do četvrte godine studija.⁶⁶ Odredba čl. 3. st. 1. Odluke o studentskoj/stručnoj praksi PFSA UNSA propisuje da je *cilj studentske/stručne prakse omogućiti studentima razvijanje i usvajanje praktičnih aspekata rada u odgovarajućim radnim sredinama kroz promatranje rada mentora i osobno iskustvo samostalnog rada, povezivanje teorijske spoznaje iz relevantnih nastavnih predmeta s konkretnim primjerima stručne prakse, razvijanje osjećaja profesionalnosti, profesionalne odgovornosti i etike.*

Na pojedinim organizacijskim jedinicama Univerziteta u Sarajevu iz grupacije društvenih nauka, poput Ekonomskog fakulteta Sarajevo, ferijalna stručna praksa je utvrđena nastavnim planom i programom.⁶⁷ Osnovni razlog i svrha izvođenja ferijalne prakse je da osigura polaznicima priliku da unaprijed upoznaju i steknu određeno radno iskustvo.⁶⁸

Pravila studiranja propisuju odredbom čl. 25. st. 8. da je **praktični rad obavezan dio studiranja nastavničkih usmjerenja i pomagačkih struka**, što podrazumijeva obaveznu praksu u obimu utvrđenom studijskim programom (ne manjim od 3 ECTS) u

obrazovnim/odgojnim institucijama ili organizacijama koje se bave obrazovanjem i odgojem djece i osoba sa poteškoćama u razvoju, što čini sastavni dio prakse od 30 ECTS.

Kada je riječ o privatnim visokoškolskim ustanovama koje djeluju na području KS, Internacionalni univerzitet u Sarajevu je na nivou Univerziteta regulirao obavljanje studentske prakse donošenjem Pravilnika o studentskoj praksi Internacionalnog univerziteta u Sarajevu⁶⁹ (u daljem tekstu: Pravilnik o studentskoj praksi IUS). Pravilnik o studentskoj praksi IUS uređuje obavljanje studentske prakse i propisuje proceduru za ispunjavanje kriterija za obavljanje iste, kao sastavni dio nastavnog plana i programa svakog studijskog odsjeka.⁷⁰ Odredba čl. 1. st. 3. Pravilnika o studentskoj praksi IUS propisuje da se studentska praksa može obavljati u privrednim društvima, nevladinim organizacijama, vladinim uredima i institucijama, institutima, medicinskim ustanovama ili bilo kojem pravnom subjektu koji može studentu omogućiti iskustvo i potencijal da ostvari rezultate učenja postavljene nastavnim planom i programom za ovaj vid praktičnog treninga. Odredba čl. 3. Pravilnika o studentskoj praksi IUS propisuje da je studentska praksa sastavni dio nastavnog plana i programa na svim studijskim odsjecima na ovoj visokoškolskoj ustanovi, pri čemu se preporučuje da student započne s obavljanjem prakse na početku treće akademske godine. Od studenata se očekuje da se prijave za studentsku praksu unaprijed s ciljem da se ista obavi na vrijeme. Trajanje studentske prakse je 30 dana (25 radnih dana) za sve studijske

⁶⁵ Radi se o predmetima u IV, VI i VIII semestru studija, koji se vrednuju sa 3 ECTS boda.

⁶⁶ U III semestru, to su Krivično pravo I i Ustavno pravo I, po 2 ECTS boda. U IV semestru studija, to su Krivično pravo II – 2 ECTS boda, te Porodično pravo II i Stvarno pravo po 1 ECTS bod. U V semestru, to su Finansije i finansijsko pravo sa 2 ECTS boda, te Radno pravo sa 1 ECTS bodom. U VI semestru, predmeti su Krivično procesno pravo II, Kriministika, Međunarodno javno pravo II, Obligaciono pravo II sa po 1 ECTS bod. U VII semestru, kao pozitivno-pravni predmeti su predviđeni Građansko procesno pravo I, Osnovi prava intelektualnog vlasništva te Pravo privrednih društava sa po 1 ECTS bod. U VIII semestru studija, pozitivno-pravni predmeti su Građansko procesno pravo II, Penologija i Upravno pravo II sa po 1 ECTS bod.

⁶⁷ Vidjeti: ECTS – Informacijski paket I (prvog) i II (drugog) ciklusa studija, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, novembar 2015., dostupno na: http://www.efsa.unsa.ba/ef/sites/default/files/ects_2015.pdf [10.3.2021.]

⁶⁸ Čizmić, E. et al.: *Priručnik za obavljanje ferijalne prakse*, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, juni 2006., str. 8., dostupno na: <http://www.efsa.unsa.ba/arhiva/ef/dokumenti/edicija/prirucnik%20za%20obavljanje%20ferijalne%20prakse.pdf> [11.3.2021.]

⁶⁹ Pravilnik o studentskoj praksi Internacionalnog univerziteta u Sarajevu od 27.4.2018., dostupno na: https://scc.ius.edu.ba/sites/default/files/u31/internship_rules_and_regulation.pdf [11.3.2021.]

⁷⁰ Čl. 1. St. 1. Pravilnika o studentskoj praksi IUS

programe na ovom Univerzitetu i ona nosi 6 ECTS bodova.

6. Pravni i institucionalni okvir RS u oblasti visokog obrazovanja i pitanje obavljanja studentske stručne prakse

Odredba čl. 38. st. 1. Ustava RS⁷¹ predviđa **da svako ima pravo na školovanje pod jednakim uvjetima.**

Okosnicu institucionalnog okvira visokog obrazovanja u RS čini **Ministarstvo za naučnotehnoški razvoj, visoko obrazovanje i informacijsko društvo RS** (u daljem tekstu: MNRVOID RS), čiji je djelokrug rada propisan odredbom čl. 27. **Zakona o republičkoj upravi**⁷² (u daljem tekstu: ZRU RS), pa je tako propisano da je MNRVOID RS nadležno za vršenje upravnih i drugih stručnih poslova koji se odnose, između ostalog, na unapređivanje oblasti visokog obrazovanja u RS. Važno je spomenuti i **Savjet za visoko obrazovanje RS**, tijelo osnovano **Zakonom o visokom obrazovanju RS**⁷³ (u daljem tekstu: ZVO RS), te **Agenciju za visoko obrazovanje RS** (u daljem tekstu: HEA RS).⁷⁴

Kada je riječ o strateškim dokumentima u oblasti visokog obrazovanja, potrebno je spomenuti **Strategiju za razvoj obrazovanja RS za period 2016. – 2021. godine**,⁷⁵ koja kao osnovne strateške ciljeve u ovoj oblasti postavlja unapređivanje organizacijske strukture i kvaliteta visokog obrazovanja; naučnoistraživački orijentirano visoko obrazovanje

i povezivanje visokog obrazovanja i tržišta rada; modernizaciju studijskih programa za inicijalno obrazovanje odgojitelja, nastavnika i stručnih suradnika; internacionalizaciju visokog obrazovanja te unapređenje studentskog standarda.⁷⁶

Odredba čl. 19. st. 8. ZVO RS propisuje da je visokoškolska ustanova, odnosno članica visokoškolske ustanove dužna da **praktični rad i stručnu praksu organizira i realizira kao sastavni dio nastavnog procesa.** Praktični rad i stručna praksa kojom se razvijaju znanja, vještine i kompetencije studenata mogu se realizirati kao sastavni dio nastave u prostorijama visokoškolske ustanove, odnosno u nastavnim bazama članica visokoškolske ustanove, što će se preciznije urediti statutom visokoškolske ustanove.⁷⁷

6.1 Studentska praksa na pojedinim visokoškolskim ustanovama u RS

Čl. 21. **Pravila studiranja na I i II ciklusu studija Univerziteta u Banja Luci**⁷⁸ (u daljem tekstu: Pravila studiranja UNIBL) propisuje da se nastava na organizacijskim jedinicama ove visokoškolske ustanove organizira u vidu vježbi, konsultacija, hospitacija, rada u fono-laboratoriju, rada u medijateci ili računarskom centru, rada u čitaonici i biblioteci, fakulteta/Akademije umjetnosti, individualnog i/ili grupnog učestvovanja u stručnim i naučnim projektima i/ili istraživanjima, praktične

⁷¹ („Službeni glasnik RS“, br. 21/1992 – prečišćeni tekst, 28/1994 – Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 – Amandmani XLIV – LI, 13/1996 – Amandman LII, 15/1996 – ispr., 16/1996 – Amandman LIII, 21/1996 – Amandmani LIV – LXV, 21/2002 – Amandmani LXVI – XCII, 26/2002 – ispr., 30/2002 – ispr., 31/2002 – Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 – Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 – Amandmani CIV i CV, 98/2003 – Amandmani CVI – CXII, 115/2005 – Amandman CXIV, 117/2005 – Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 CXXII), („Službeni glasnik BiH“, br. 73/2019 – odluka US BiH),

⁷² („Službeni glasnik RS“, br. 115/18)

⁷³ („Službeni glasnik RS“, br. 67/20)

⁷⁴ HEA RS je osnovana Odlukom Vlade RS br. 04/1_012_2_273/11 od 24. 02. 2011. godine.

⁷⁵ („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 32/16)

⁷⁶ *Strategija razvoja visokog obrazovanja Republike Srpske 2016.-2021.*, Vlada RS, Banja Luka, januar 2016., str. 71., dostupno na: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mnk/PAO/rvo/Pages/default.aspx> [13. 3. 2021.]

⁷⁷ Čl. 19. st. 9. ZVO RS

⁷⁸ Pravila studiranja na I i II ciklusu studija Univerziteta u Banja Luci od 3. 9. 2015., dostupno na: https://ef.unibl.org/dokumenti/9261.Pravila_studiranja_na_I_i_IIciklusu_studija.pdf [12. 3. 2021.]

nastave, studijske posjete i drugih povremeno organiziranih oblika nastave. Nadalje, odredba čl. 26. st. 1. Pravila studiranja UNIBL propisuje da se **praktični rad, terenska nastava i stručna praksa organiziraju i izvode kao sastavni dio redovne nastave.**

Dobar primjer suradnje predstavlja potpisivanje Protokola između ove visokoškolske ustanove i Gradske uprave Grada Banja Luke, na temelju čega je 35 studenata 10 organizacijskih jedinica Univerziteta u Banja Luci dobilo priiako da obavi stručnu praksu u ovom organu uprave.⁷⁹

Odredba čl. 74. st. 1. **Statuta Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci**⁸⁰ (u daljem tekstu: Statut PF UNIBL) propisuje da se u okviru nastavnog procesa na ovom Fakultetu, između ostalog, organizira stručna praksa, pri čemu je prisustvo i ovom vidu nastave obavezno.

Ekonomski fakultet Univerziteta u Banja Luci u sklopu Nastavnog plana i programa I ciklusa studija studijskog programa Ekonomija i poslovno upravljanje organizira studentsku praksu, koju su studenti dužni obaviti u toku četvrte godine studija. Stručna praksa se pohađa u poduzeću ili drugoj instituciji na osnovu bilateralnog ugovora ove organizacijske jedinice Univerziteta u Banja Luci, pri čemu ista traje najmanje 13 radnih dana po semestru (13 sedmica od ukupno 15 sedmica koliko traje semestar). O obavljenoj studentskoj praksi se izdaje potvrda.⁸¹

⁷⁹ <https://banjaluka.net/potpisan-protokol-o-saradnji-studenti-zavrskih-godina-na-praksi-u-gradskoj-upravi/> [13. 3. 2021.]

⁸⁰ Statut Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka 2013./2017., dostupno na: <https://pf.unibl.org/wp-content/uploads/2018/12/1.-STATUT-PF-izmjene-iz-juna-2017.-PRAVI-KONA-NA.pdf> [11. 3. 2021.]

⁸¹ Uputstvo studentima IV godine studija za pohađanje stručne prakse, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banja Luci, br. 13/1572/17 od 11. 9. 2017. godine, dostupno na: <https://ef.unibl.org/dokumenti/676Uputstvo-studentima-za-praksu-2.pdf> [13. 3. 2021.]

⁸² Statut Slobomir P Univerziteta od 21. 7. 2011. godine, dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2019/12/Statut-SPU.pdf> [12. 3. 2021.]

⁸³ Pravilnik o radu Centra za razvoj karijere Slobomir P Univerziteta od 17. 3. 2015., dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2018/02/Pravilnik-o-radu-Centra-za-razvoj-karijere.pdf> [12. 3. 2021.]

⁸⁴ Vidjeti, primjerice, Sporazum o suradnji br. 133/19-SPU od 8. 7. 2019. godine, potpisan između Slobomir P Univerziteta i JU Ekonomske škole Doboj, dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2019/09/Sporazum-o-saradnji-izmedju-SPU-i-JU-Ekonomske-skole-Doboj.pdf> [11. 3. 2021.]

⁸⁵ ("Službeni glasnik BiH", br. 26/04, 7/05, 48/05, 50/08 - dr. zakon, 60/10, 32/13, 93/17)

Odredba čl. 16. st. 5. **Statuta Slobomir P Univerziteta**⁸² predviđa da se ferijalna praksa studenata može obaviti u okviru Naučno-istraživačkog instituta – NIPEKS, Slobomir, koji djeluje pri ovoj visokoškolskoj ustanovi, a prema programu koji utvrđuje Senat ovog Univerziteta na prijedlog naučno-nastavnog/umjetničko-nastavnog vijeća fakulteta/akademije. U okviru ove privatne visokoškolske ustanove djeluje i Centar za razvoj karijere, u čije zadatke, između ostalog, spada organiziranje programa za stručnu praksu i obuku u vodećim kompanijama i organizacijama za studente, a radi mogućnosti eventualnog zapošljavanja, kako je propisano odredbom čl. 3. st. 5. Pravilnika o radu Centra za razvoj karijere Slobomir P Univerziteta.⁸³ Nadalje, Univerzitet je uredio oblast obavljanja studentske prakse za studente pojedinih organizacijskih jedinica ovog Univerziteta i putem uspostavljanja sporazumnih partnerstava sa privrednim i obrazovnim subjektima u zemlji.⁸⁴

7. Pregled relevantnih odredaba radnog zakonodavstva BiH uz kratak osvrt na entitetske zakone o volontiranju

Zakon o radu u institucijama BiH⁸⁵ (u daljem tekstu: ZORUI BiH) utvrđuje da poslodavac s licem određenog stepena školske spreme, odnosno nivoa obrazovanja i zanimanja, koje **prvi put zasniva radni odnos**, može zaključiti ugovor o radu na određeno vrijeme **u svojstvu pripravnika** u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, podzakonskim aktom koji donosi Vijeće ministara BiH za prijem pripravnika

visoke školske spreme i planom poslodavca za ostale zaposlene,⁸⁶ pri čemu se prava, obaveze i odgovornosti koje se odnose na zaposlenog, propisane odredbama ZORUI BiH, odnose se i na pripravnika, a utvrđuju se ugovorom o radu između poslodavca i pripravnika,⁸⁷ koji se zaključuje na određeno vrijeme, i to sa pripravnikom visoke i više školske spreme na jednu godinu, a sa pripravnikom srednje školske spreme na šest mjeseci.⁸⁸ Odredba čl. 55. st. 1. ZORUI BiH propisuje da, ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili Pravilnikom o radnim odnosima, ili drugim pravilnikom, uvjet za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje završi školovanje za takvo zanimanje primiti na **stručno osposobljavanje za samostalan rad, bez zasnivanja radnog odnosa (volonterski rad)**, pri čemu se period volonterskog rada računa u pripravnički staž i u radno iskustvo kao uvjet za rad na određenim poslovima,⁸⁹ te može trajati najduže godinu dana.⁹⁰

Zakon o radu F BiH⁹¹ (u daljem tekstu: ZOR F BiH) razlikuje **prijem pripravnika** te **stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa**. Odredba čl. 32. st. 2. propisuje da se **pripravnikom** smatra lice sa završenom srednjom ili višom školom, odnosno fakultetom, koje prvi put zasniva radni odnos u tom zanimanju, a koje je, prema zakonskim propisima, dužno položiti obavezno položiti stručni ispit ili mu je za rad u zanimanju potrebno

prethodno radno iskustvo. Poslodavac ugovor o radu sa pripravnikom zaključuje u svrhu stručnog osposobljavanja za samostalan rad,⁹² pri čemu se **ugovor o radu zaključuje na određeno vrijeme, a najviše na godinu dana**, ako zakonom nije drugačije određeno.⁹³ Odredba čl. 34. st. 1. ZOR F BiH regulira **stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa**. Poslodavac s ovim licem zaključuje ugovor o stručnom osposobljavanju u pisanoj formi,⁹⁴ pri čemu je dužan kopiju istog dostaviti nadležnoj službi za zapošljavanje, radi evidencije i nadzora.⁹⁵ Vrijeme stručnog osposobljavanja računa se u pripravnički staž i radno iskustvo utvrđeno kao uvjet za rad u određenom zanimanju i može trajati najduže onoliko vremena koliko traje pripravnički staž.⁹⁶ Odredba čl. 166. st. 1. ZOR F BiH predviđa da se za **obavljanje privremenih i povremenih poslova može zaključiti ugovor o obavljanju privremenih i povremenih poslova**, pod uvjetima: a. da su privremeni i povremeni poslovi utvrđeni u kolektivnom ugovoru ili u pravilniku o radu, b. da privremeni i povremeni poslovi ne predstavljaju poslove za koje se zaključuje ugovor o radu na određeno ili neodređeno vrijeme, sa punim ili nepunim radnim vremenom i da ne traju duže od 60 dana u toku kalendarske godine. **Kada je u pitanju zaključivanje ove vrste ugovora sa redovnim studentima, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike** (u daljem tekstu: FMRSP) je naglasilo da se u ovom slučaju radi o određenim pomoćnim poslovima kod poslodavca, odnosno o

⁸⁶ Čl. 54. st. 1. ZORUI BiH

⁸⁷ Čl. 54. st. 2. ZORUI BiH

⁸⁸ Čl. 54. st. 3. ZORUI BiH

⁸⁹ Čl. 55. st. 2. ZORUI BiH

⁹⁰ Čl. 55. st. 3. ZORUI BiH

⁹¹ („Službene novine F BiH“, br. 26/16 i 89/18)

⁹² Čl. 32. st. 1. ZOR F BiH

⁹³ Čl. 32. st. 3. ZOR F BiH

⁹⁴ Čl. 34. st. 3. ZOR F BiH

⁹⁵ Čl. 34. st. 4. ZOR F BiH

⁹⁶ Čl. 34. st. 2. ZOR F BiH

nesistematiziranim poslovima za koje se ne zaljučuje ugovor o radu.⁹⁷ Nadalje, FMRSP je navelo da bilo kakav angažman studenata zavisi od njihovog statutsa, odnosno obaveza u skladu sa propisima iz oblasti visokog obrazovanja, te da, s obzirom da studenti nemaju stručna zvanja koja se stiču nakon završenog studija visokog obrazovanja, postavlja se pitanje njihovog ispunjavanja posebnih uvjeta za zasnivanje radnog odnosa u smislu potrebnih stručnih kvalifikacija, ako je visoka stručna sprema jedan od spomenutih uvjeta.⁹⁸

Zakon o radu RS⁹⁹ (u daljem tekstu: ZOR RS) odredbom čl. 48. st. 1. propisuje da da poslodavac može zasnovati radni odnos i **sa pripravnikom**, pri čemu se pripravnikom smatra i ono lice koje je radilo kraće od vremena utvrđenog za pripravnički staž u stepenu stručne sprema koja je uvjet za rad na tim poslovima.¹⁰⁰ Za vrijeme pripravničkog staža, pripravnik ima pravo na plaću i sva druga prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonom, općim aktom i ugovorom o radu.¹⁰¹ Ukoliko posebnim propisima nije drugačije određeno, pripravnički staž traje šest mjeseci za lica sa završenom srednjom školom te dvanaest mjeseci za lica koja imaju visoko obrazovanje, **pod uvjetom da se ova lica prvi put zapošljavaju u svojoj stručnoj spremi ili zvanju.**¹⁰² Pripravnički rad, ako posebnim propisom nije drugačije određeno, obavlja se po programu koji pripremi poslodavac.¹⁰³ **Čl. 206. ZOR RS regulira**

stručno osposobljavanje s licem radi obavljanja pripravničkog staža, odnosno polaganja stručnog ispita kad je to zakonom, odnosno drugim propisom predviđeno kao poseban uslov za samostalan rad u struci. Poslodavac može zaključiti ugovor o stručnom usavršavanju sa licem koje želi da se stručno usavrši i stekne posebna znanja i sposobnosti za rad u svojoj struci, odnosno da obavi specijalizaciju, za vrijeme utvrđeno programom usavršavanja, odnosno specijalizacije.¹⁰⁴ Ovakvi ugovori se zaključuju u pisanom obliku.¹⁰⁵ Čl. 204. st. 1. ZOR RS propisuje **moгуćnost zaključivanja ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova**, ukoliko se radi o obavljanju poslova koji su po svojoj prirodi takvi da ne traju duže od 90 radnih dana u kalendarskoj godini i da ne predstavljaju poslove za koje se zaključuje ugovor o radu. Poslodavac ovakav ugovor može zaključiti sa: 1) nezaposlenim licem; 2) radnikom koji radi nepuno radno vrijeme - do punog radnog vremena; 3) članom omladinske ili studentske zadruge, u skladu sa posebnim propisima; 4) korisnikom starosne penzije.

U skladu s odredbom čl. 6. st. 2. **Zakona o volontiranju F BiH**¹⁰⁶ (u daljem tekstu: ZOV F BiH), **organizator dugoročnog volontiranja može biti isključivo: a) organ uprave, upravna organizacija, organ izvršne vlasti, organ zakonodavne vlasti, ombudsmen, organ sudske vlasti, tužiteljstvo, pravobraniteljstvo, ustanova za izvršenje krivičnih sankcija, zatvor i**

⁹⁷ Izvod iz Mišljenja Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-1750/19(2) od 9.7.2019.

⁹⁸ *Ibid.* Analogno tome, vidjeti: <http://fmrsp.gov.ba/?faq=pitanje-da-li-u-skladu-sa-odredbama-zakona-o-radu-poslodavac-moze-izvrsiti-zasnivanje-radnog-odnosa-sa-licima-koja-se-jos-uvijek-nalaze-na-redovnom-srednjoskolskom-obrazovanju> [12.3.2021.]

⁹⁹ („Službeni glasnik RS“, br. 1/16 i 66/18)

¹⁰⁰ Čl. 48. st. 2. ZOR RS

¹⁰¹ Čl. 48. st. 3. ZOR RS

¹⁰² Čl. 49. ZOR RS

¹⁰³ Čl. 50. st. 1. ZOR RS

¹⁰⁴ Čl. 206. st. 3. ZOR RS

¹⁰⁵ Čl. 206. st. 6. ZOR RS

¹⁰⁶ („Službene novine F BiH“, br. 110/12)

organ za prekršaje F BiH, kantona, grada i općine, b) javna ustanova, c) pravno lice registrirano u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama Federacije BiH ili Zakonom o udruženjima i fondacijama BiH. Organizator volontiranja mora biti akreditiran od Federalnog ministarstva pravde (u daljem tekstu: FMP) za organiziranje dugoročnog volontiranja.¹⁰⁷ Vrlo je bitno napomenuti da je **zabranjeno volontiranje kojim se zamjenjuje rad koji obavljaju radnici zaposleni pozitivnim radno-pravnim propisima, kao i volontiranje koje zamjenjuje poslove koje obavljaju izvršitelji poslova na osnovu ugovora o djelu.**¹⁰⁸ Odredba čl. 16. st. 1. ZOV F BiH propisuje da se **dugoročno volontiranje u struci priznaje kao radno iskustvo**, što se dokazuje potvrdom o volontiranju koju izdaje FMP ili institucija za evidentiranje volontiranja.¹⁰⁹ Međusobna prava i obaveze volontera i organizatora volontiranja, kao i specifičnosti potrebne za pojedinu volontersku aktivnost ili pružanje pojedine volonterske usluge se uređuju **ugovorom o volontiranju**,¹¹⁰ koji se zaključuje u pisanoj formi prije početka volontiranja.¹¹²

Potvrdu o volontiranju izdaje organizator volontiranja na zahtjev volontera,¹¹³ što je ujedno obaveza organizatora volontiranja u smislu čl. 25. st. 1. tač. g) ZOV F BiH, te pravo volontera u smislu odredbe čl. 23. st. 1. tač. a) ZOV F BiH.

S druge strane, **Zakon o volontiranju RS**¹¹⁴ (u daljem tekstu: ZVO RS) odredbom čl. 5. st. 1. tač. a) predviđa da se volontiranjem **ne smatra stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa** koje predstavlja volonterski rad uređeno propisima iz oblasti radnih odnosa ili drugim propisima. S obzirom da ovaj zakonski propis ne pruža mogućnost obavljanja studentske prakse kroz njegovu implementaciju, dalje odredbe ovog propisa neće biti predmet analize.

¹⁰⁷ Čl. 6. st. 3. ZOV F BiH

¹⁰⁸ Čl. 10. st. 1. ZOV F BiH

¹⁰⁹ Čl. 16. st. 2. ZOV F BiH

¹¹⁰ Čl. 20. st. 2. ZOV F BiH

¹¹¹ Sadržaj ugovora o volontiranju je propisan odredbom čl. 21. st. 1. ZOV F BiH, te je propisano da isti sadrži podatke o: a) ugovornim stranama, te mjestu njihovog prebivališta, odnosno sjedišta, b) mjestu volontiranja i vremenu trajanja volontiranja, c) volonterskim aktivnostima ili uslugama koje će obavljati, d) pravima i obavezama volontera, e) pravima i obavezama organizatora volontiranja, f) obuci za volontiranje, g) troškovima u vezi sa volontiranjem i načinu njihove nadoknade, h) načinu osiguranja ugovorenih prava volontera, i) obliku prestanka ugovora o volontiranju.

¹¹² Čl. 20. st. 1. ZOV F BiH

¹¹³ Čl. 30. st. 1. ZOV F BiH. Odredba st. 2. istog člana propisuje da potvrda o volontiranju sadrži lične podatke o volonteru, podatke o periodu volontiranja, kratak opis volonterskih aktivnosti, te ostale specifičnosti pojedinog oblika volontiranja. Nadalje, odredba st. 3. utvrđuje da ova potvrda mora sadržavati i potpis lica ovlaštenog za zastupanje organizatora volontiranja kojim se potvrđuje tačnost navedenih podataka.

¹¹⁴ („Službeni glasnik RS“, br. 89/13)

PREPORUKE

Na temelju analize dostupnih pravnih propisa, podzakonskih i drugih akata koji reguliraju pitanje studentske prakse na različitim nivoima vlasti u BiH primjetan je neujednačen pristup rješavanju ove tematike. U okviru analize, predlažu se sljedeće preporuke i rješenja za unapređenje pitanja studentske prakse na različitim nivoima vlasti:

BiH:

- Vijeće ministara BiH bi moglo donijeti uputstvo o postupanju sa zahtjevima za obavljanje studentske prakse u ministarstvima BiH, što bi omogućilo studentima iz oba entiteta da obavljaju studentsku praksu u ovim institucijama;

F BiH:

- ZOV F BiH pruža mogućnost za relativno širok dijapazon pravnih subjekata da se akreditiraju kao organizatori volontiranja kod FMP, što je još jedan od načina na koji studenti mogu obaviti studentsku praksu, volontirajući kod različitih subjekata, shodno afinitetima i studijskoj oblasti u kojoj se obrazuju;

RS:

- S obzirom da ZVO RS predviđa obavezu visokoškolskih ustanova koje djeluju na području RS da praktičan rad i stručnu praksu uključe u nastavni proces, neophodno je da se stručna praksa predvidi kao sastavni dio nastavnog plana i programa na visokoškolskim ustanovama;
- Također, potrebno je usklađivanje statuta visokoškolskih ustanova sa ZVO RS iz 2020. godine, s obzirom da je na temelju analize dostupnih općih akata visokoškolskih ustanova koje djeluju na području RS primijećeno da to nije izvršeno;
- Eventualne novele ZVO RS bi trebale omogućiti da se generalni aspekti obavljanja studentske prakse/ praktične nastave uredi putem pravilnika koje bi donijelo MNTRVOID RS, a prepuštajući visokoškolskim ustanovama da uredi specifične aspekte ovog pitanja, shodno studijskoj oblasti;
- Kao što je slučaj sa Uredbom o studentskoj praksi u organima državne službe F BiH, preporučuje se da i Vlada RS usvoji uredbu kojom će urediti pitanje postupanja s zahtjevima za obavljanje studentske prakse u organima državne službe na nivou RS;

Zajednička preporuka za entitetski nivo je **donošenje Zakona o studentskom radu na nivou F BiH i RS**, koji bi uredio prava i obaveze izvođača, posrednika i naručitelja posla tijekom obavljanja studentskog posla, kao i ostala pitanja vezana za obavljanje studentskih poslova. Ovim Zakonom bi se pružila mogućnost studentima da obavljaju poslove u struci za koju se školuje, što bi se ujedno smatralo studentskom praksom. **Alternativno, bilo bi poželjno da se pitanje studentske prakse decidnije uredi entitetskim zakonima o radu, u smislu dodavanja zakonske odredbe da se obavljanje poslova u struci za koju se student školuje smatra studentskom praksom.**

KS/Kantonalni nivo:

- Visokoškolske ustanove u KS bi trebale izvršiti prilagodbu nastavnih planova i programa u smislu da se i stručna studentska praksa uključi u ovaj dokument, a na način koji će odgovarati prirodi i sadržaju grupacije nauka kojoj studijski program pripada, kao i mogućnostima studenata i akademskog osoblja;
- Imajući u vidu obavezu utvrđenu odredbom čl. 57. st. 5. ZVO KS, neophodno je donošenje općeg akta visokoškolske ustanove kojim bi se detaljnije uredili pojedini aspekti praktičnog osposobljavanja studenata. S obzirom da je trenutno u izradi novi Nacrt Zakona o visokom obrazovanju KS, a imajući u vidu da u KS, pored Univerziteta u Sarajevu, djeluju još četiri privatne visokoškolske ustanove, donošenje provedbenog akta kojim se reguliraju opći aspekti obavljanja studentske stručne prakse bi trebalo biti obaveza nadležnog ministarstva – MON KS – kao što je to učinjeno s Pravilnikom o izvođenju ferijalne prakse,¹¹⁵ s tim da bi organizacijske jedinice visokoškolskih ustanova trebale urediti određena specifična pitanja koja se odnose na studentsku praksu;
- Jedan od načina na koji bi se moglo osigurati provođenje studentske prakse na nivou KS jeste donošenje Uredbe o uvjetima i načinu obavljanja studentse prakse u organima državne službe KS od strane Vlade KS, a koja bi detaljno propisala uvjete za obavljanje studentske prakse u organima državne službe KS, planiranje i obavljanje studentske prakse, kao i izvještavanje visokoškolske ustanove o obavljenoj studentskoj praksi;
- **Bitno je napomenuti da se rješenja predložena za KS mogu analogno primijeniti i u ostalih devet kantona.**

¹¹⁵ („Službene novine KS”, br. 5/18)

LITERATURA

ČLANCI, KNJIGE, PUBLIKACIJE

1. Čizmić, E. *et al.: Priručnik za obavljanje ferijalne prakse*, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, juni 2006. godine, dostupno na: <http://www.efsa.unsa.ba/arhiva/ef/dokumenti/edicija/prirucnik%20za%20obavljanje%20ferijalne%20prakse.pdf> [11.3.2021.],
2. Hebib, M.: *Izazovi i perspektive reforme visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, Fondacija Centar za javno pravo,
3. Šta predstavlja Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju?, dostupno na: <https://europa.ba/wp-content/uploads/2016/05/BCS-factsheet-Stabilisation-and-Association-Agreement.pdf> [12.3.2021.]

PRAVNI PROPISI

BiH

USTAV

1. Ustav BiH, neslužbeni prijevod dostupan na: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf [11.3.2021.],

ZAKONI

1. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 59/07 i 59/09),
2. Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave BiH, („Službeni glasnik BiH“, br. 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12, 6/13 i 19/16),
3. Zakon o radu u institucijama BiH, („Službeni glasnik BiH“, br. 26/04, 7/05, 48/05, 50/08 - dr. zakon, 60/10, 32/13, 93/17),

PODZAKONSKI AKTI

1. Odluka o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u BiH, („Službeni glasnik BiH“, br. 100/11, 6/19),
2. Odluka o usvajanju prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2016. – 2026. („Službeni glasnik BiH“, br. 35/16),
3. Instrukcija o postupanjima o zahtjevima za obavljanje studentske prakse u Uredu koordinatora za reformu javne uprave Vijeća ministara BiH od 16.5.2019. godine, dostupno na: <https://parco.gov.ba/wp-content/uploads/2016/09/Instrukcija-o-postupanjima-po-zahtjevima-za-obavljanje-studentske-prakse-u-UKRJU.pdf> [8.3.2021.],

STRATEŠKI DOKUMENTI

1. *Informacija o implementaciji Prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godine za 2018. godinu*, decembar 2018., dostupno na: http://www.mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-strate%C5%A1ki/Informacija_o_implem_Prioriteta_za_razvoj_visokog_obrazovanja_za__2018_godinu.pdf [9.3.2021.],
2. *Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026. godine*, juli 2015., dostupno na:

http://www.mcp.gov.ba/attachments/bs_Migrirani_dokumenti/Sektor/Obrazovanje/Obrazovanje-strate%C5%A1ki/Prioriteti,b.pdf [9.3.2021.]

3. *Strategija razvoja nauke u BiH 2017. – 2022. – revidirani okvirni dokument*, Vijeće ministara BiH, septembar 2016., dostupno na: <http://www.sluzbenovine.ba/page/akt/aKohz4nh78h77t85FLQx8=> [9.3.2021.],

F BiH

USTAV

1. Ustav F BiH, (“Službene novine FBiH”, br. 1/94 - Amandman I, 13/97 - Amandmani II-XXIV, 13/97 - Amandmani XXV-XXVI, 16/02 - Amandmani XXVII-LIV, 22/02 - Amandmani LVI-LXIII, 52/02 - Amandmani LXIV-LXVII, 52/02 - Amandmani LXVIII-LXXXVII, 63/03 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/04 - Amandmani XCV-CII, 20/04 - Amandmani CIII i CIV, 33/04 - Amandman CV, 72/05 - Amandman CVI, 71/05 - Amandmani CVI-CVIII, 88/08 - Amandman CIX),

ZAKONI

1. Zakon o federalnim ministarstvima i drugim organima federalne uprave F BiH, („Službene novine F BiH, br. 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 i 48/11),
2. Zakon o radu F BiH, („Službene novine F BiH“, br. 26/16 i 89/18),
3. Zakon o volontiranju F BiH, („Službene novine F BiH“, br. 110/12),

PODZAKONSKI AKTI

1. Uredba o uslovima i načinu obavljanja studentske prakse u organima državne službe u Federaciji BiH („Službene novine F BiH“, br. 14/15),

STRATEŠKI DOKUMENTI

1. *Informacija o historijatu bolonjskog procesa sa pregledom relevantnih dokumenata*, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Sektor za visoko obrazovanje, april 2011., dostupno na: http://www.fmon.gov.ba/Upload/Ostalo/1624453a-556c-46f3-b1ea-2926cdba1a1c_informacija_o_historijatu_Bolonjskog_procesa_april_2011.pdf [10.3.2021.],
2. *Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. godine do 2022. godine „Sinergija i partnerstvo“*, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Mostar, decembar 2012., dostupno na: http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/9fef4cd0-f57a-4b51-aaa0-aaeadd4da691_Strate%C5%A1ki%20pravci%20razvoja%20visokog%20obrazovanja.pdf [18.2.2021.],

OSTALI DOKUMENTI

1. Mišljenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, br. 03-34/11-1750/19(2) od 9.7.2019.,

KANTON SARAJEVO

USTAV

1. Ustav KS, („Službene novine KS“, br. 1/1996, 2/1996 – ispr., 3/1996 – ispr., 16/1997 – Amandmani I-XIII, 14/2000 – Amandmani XIV i XV, 4/2001 – Amandmani XVI-XVIII, 28/2004 – Amandmani XIX-XLII, 6/2013 – Amandmani XLIII-XLIX i 31/2017 – Amandmani L-LVII),

ZAKONSKI AKTI

1. Zakon o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija KS, („Službene novine KS“, br. 2/2012 – prečišćen tekst, 41/2012, 8/2015, 13/2017 i 50/2020),
2. Zakon o visokom obrazovanju KS („Službene novine KS“, 33/17, 26/2019 – autentično tumačenje, 35/2020 i 40/2020),

PODZAKONSKI AKTI

1. Pravilnik o izvođenju ferijalne prakse, („Službene novine KS“, br. 5/18),
2. Standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području KS, dostupno na: <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/propisi/standardi-i-normativi-za-obavljanje-djelatnosti-visokog-obrazovanja-na-0> [11.3.2021.],

ODLUKE I AKTI UNIVERZITETA U SARAJEVU I NJEGOVIH ORGANIZACIJSKIH JEDINICA

1. ECTS – Informacijski paket I (prvog) i II (drugog) ciklusa studija, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, novembar 2015., dostupno na: http://www.efsa.unsa.ba/ef/sites/default/files/ects_2015.pdf [10.3.2021.],
2. Odluka o studentskoj/stručnoj praksi za studente dodiplomskog univerzitetskog studija prava – I ciklus Naučno-nastavnog vijeća Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, dostupno na: <https://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/11/Odluka-studentska-strucna-praksa.pdf> [18.2.2021.],
3. Pravila studiranja za I, II ciklus studija, integrirani, stručni i specijalistički studij na Univerzitetu u Sarajevu, Senat Univerziteta u Sarajevu, 12.10.2018. godine, dostupno na: <https://www.unsa.ba/sites/default/files/dodatak/2018-11/Pravila%20studiranja%20UNSA.pdf> [18.2.2021.],
4. Pravilnik o bitnim elementima ugovora o studiranju za studente koji studiraju u skladu s bolonjskim sistemom na fakultetima/akademijama Univerziteta u Sarajevu, dostupno na: <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/propisi/pravilnik-o-bitnim-elementima-ugovora-o-studiranju> [11.3.2021.],

ODLUKE I AKTI PRIVATNIH VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA

1. Pravilnik o studentskoj praksi Internacionalnog univerziteta u Sarajevu od 27.4.2018., dostupno na: https://scc.ius.edu.ba/sites/default/files/u31/internship_rules_and_regulation.pdf [11.3.2021.],

STRATEŠKI DOKUMENTI

1. Izvještaju o radu i finansijskom poslovanju JU „Službe za zapošljavanje KS“ Sarajevo za period 1.1. do 31.12.2018. godine, mart 2019., dostupno na: https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/izvjestaj_sluzba_zaposljavanje_2018.pdf [8.3.2021.],
2. *Principi i mjere djelovanja Vlade KS 2021. – 2022. – Ekspoze premijera, Dodatak: Sporazum o prioritetima skupštinske većine u Kantonu Sarajevo u mandatu 2018. – 2022.*, dostupno na: https://vlada.ks.gov.ba/sites/vlada.ks.gov.ba/files/ekspoze_edin_forto_21.pdf [10.3.2021.],
3. *Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine – Prijedlog*, Zavod za planiranje razvoja KS, august 2016. godine, dostupno na: https://skupstina.ks.gov.ba/sites/skupstina.ks.gov.ba/files/strategija_razvoja_ks_do_2020.pdf [9.3.2021.],

REPUBLIKA SRPSKA

USTAV

1. Ustav RS („Službeni glasnik RS“, br. 21/1992 – prečišćeni tekst, 28/1994 – Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 – Amandmani XLIV – LI, 13/1996 – Amandman LII, 15/1996 – ispr., 16/1996 – Amandman LIII, 21/1996 – Amandmani LIV – LXV, 21/2002 – Amandmani LXVI – XCII, 26/2002 – ispr., 30/2002 – ispr., 31/2002 – Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 – Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 – Amandmani CIV i CV, 98/2003 – Amandmani CVI – CXII, 115/2005 – Amandman CXIV, 117/2005 – Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 CXXII), („Službeni glasnik BiH“, br. 73/2019 – odluka US BiH),

ZAKONSKI AKTI

1. Zakon o radu RS, („Službeni glasnik RS“, br. 1/16 i 66/18),
2. Zakon o republičkoj upravi, („Službeni glasnik RS“, br. 115/18),
3. Zakon o visokom obrazovanju RS, („Službeni glasnik RS“, br. 67/2020),
4. Zakon o volontiranju RS, („Službeni glasnik RS“, br. 89/13),

STRATEŠKI DOKUMENTI

1. Strategija za razvoj obrazovanja RS za period 2016. – 2021. godine (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 32/16), dostupno na: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mnk/PAO/rvo/Pages/default.aspx> [13.3.2021.],

PROVEDBENI I DRUGI AKTI VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA

1. Pravilnik o radu Centra za razvoj karijere Slobomir P Univerziteta od 17.3.2015., dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2018/02/Pravilnik-o-radu-Centra-za-razvoj-karijere.pdf> [12.3.2021.],
2. Sporazum o suradnji br. 133/19-SPU od 8.7.2019. godine, potpisan između Slobomir P Univerziteta i JU Ekonomske škole Dobož, dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2019/09/Sporazum-o-saradnji-izmedju-SPU-i-JU-Ekonomske-skole-Doboj.pdf> [11.3.2021.],
3. Statut Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka 2013./2017., dostupno na: <https://pf.unibl.org/wp-content/uploads/2018/12/1.-STATUT-PF-izmjene-iz-juna-2017.-PRAVI-KONA-NA.pdf> [11.3.2021.],

4. Statut Slobomir P Univerziteta od 21.7.2011. godine, dostupno na: <http://spu.ba/wp-content/uploads/2019/12/Statut-SPU.pdf> [12.3.2021.],
5. Uputstvo studentima IV godine studija za pohađanje stručne prakse, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banja Luci, br. 13/1572/17 od 11.9.2017. godine, dostupno na: <https://ef.unibl.org/dokumenti/876Uputstvo-studentima-za-praksu-2.pdf> [13.3.2021.],

ODLUKE USTAVNOG SUDA F BiH

1. Odluka Ustavnog suda F BiH br. U-56/20 od 24.2.2021. godine,

MEĐUNARODNI DOKUMENTI

1. Konvencija o priznavanju kvalifikacija visokoškolskog obrazovanja u europskoj regiji Vijeća Europe i UNESCO (Lisabonska konvencija), dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f2c7> [11.3.2021.],
2. Sorbonska deklaracija, dostupno na: <http://www.ehea.info/page-sorbonne-declaration-1998> [10.3.2021.],
3. Zajednička deklaracija europskih ministara obrazovanja (Bolonska deklaracija), dostupno na: https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf [11.3.2021.],

PRAVNI PROPISI EU

1. Komunikacija Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o obnovljenom programu EU-a za visoko obrazovanje, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0247&from=EN> [13.3.2021.],
2. Direktiva 2005/36/EZ Europskog Parlamenta i Vijeća o priznavanju stručnih kvalifikacija, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:02005L0036-20200424&from=EN> [12.3.2021.],
3. Direktiva (EU) 2016/801 Europskog parlamenta i Vijeća o uvjetima ulaska i boravka državljana trećih zemalja u svrhu istraživanja, studija, osposobljavanja, volonterstva, razmjena učenika ili obrazovnih projekata, i obavljanja poslova au pair, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0801&from=HR> [13.3.2021.],
4. Uredba Komisije (EU) br. 317/2013 o izmjeni priloga uredbama (EZ) br. 1983/2003, (EZ) br. 1738/2005, (EZ) br. 698/2006, (EZ) br. 377/2008 i (EU) br. 823/2010 u pogledu međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0317&from=HR> [13.3.2021.],
5. Delegirana uredba Komisije (EU) br. 253/2013 o izmjeni Priloga II. Uredbi (EU) br. 692/2011 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu prilagodbi nakon revizije Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED) u pogledu varijabli i raščlamba koje je potrebno dostaviti, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0912&from=HR> [13.3.2021.],
6. Uredba Komisije (EU) br. 1175/2014. o provedbi Uredbe (EZ) br. 452/2008 Europskog parlamenta i Vijeća o izradi i razvoju statistike o obrazovanju i cjeloživotnom učenju u vezi sa statistikama o sudjelovanju odraslih u cjeloživotnom učenju i o stavljanju izvan snage Uredbe Komisije (EU) br. 823/2010, dostupno

na:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1175&from=HR> [13.3.2021.],

7. Uredba (EU) br. 1288/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća o uspostavi programa „Erasmus+“: programa Unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport i stavljanju izvan snage odluka br. 1719/2006/EZ, 1720/2006/EZ i 1298/2008/EZ, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1288&qid=1497351786825> [13.3.2021.],

INTERNET IZVORI

1. <https://banjaluka.net/potpisan-protokol-o-saradnji-studenti-zavrskih-godina-na-praksi-u-gradskoj-upravi/> [13.3.2021.],
2. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/165/signatures>[10.3.2021.],
3. <https://www.dei.gov.ba/bs/stabilization-agreement> [10.3.2021.],
4. <http://fmon.gov.ba/Obavjest/Pregled/473> [11.3.2021.],
5. <http://fmrsp.gov.ba/?faq=pitanje-da-li-u-skladu-sa-odredbama-zakona-o-radu-poslodavac-moze-izvrsiti-zasnivanje-radnog-odnosa-sa-licima-koja-se-jos-uvijek-nalaze-na-redovnom-srednjoskolskom-obrazovanju> [12.3.2021.],
6. http://hea.gov.ba/akreditacija_vsu/Default.aspx [9.3.2021.],
7. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/neustavan-zakon-na-osnovu-kojeg-su-nastala-nova-ministarstva-u-sarajevu/210309125> [9.3.2021.],



STUDENTSKOM
PRAKSON
BRZE DO POSLA

PRAVA
ZA SV=


Udruženje građana
BUDUĆNOST